

”ARBETARE OCH BÖNDER”

UNDER parollen »arbetare och bönder» — bekant från åtskilliga revolutioner och icke minst utnyttjad av Lenin — sökte socialdemokraterna vidmakthålla den år 1933 ingångna alliansen med bondeförbundet. Under samma paroll söka de nu efter alliansens bristning i våras men inför valen i höst återuppliva förbundet och därmed göra ett slut på den nuvarande regeringens borgerliga kurs. I detta sammanhang kan det vara relativt likgiltigt att söka utfundera, om hr Hansson härvid eftersträvar en koalitionsregering tillsammans med bondeförbundet eller någon annan form för organiserad parlamentarisk samverkan. Det kan även vara likgiltigt att här diskutera, i vilken grad giljandet till bondeförbundet är ett uttryck för att ohämmat socialistiskt maktbegär. Det är själva parollen »arbetare och bönder», som intresserar.

Hr Engberg, som har det största registret, utlade för några månader sedan i Linköping texten om »arbetare och bönder». Vad han där yttrade har visserligen senare av honom och andra upprepats eller varierats, men det ger ännu i ett nötskal socialdemokraternas syn — eller föregivna syn — på förhållandet mellan de båda klasserna, efter våren 1933 nota bene. Det må därför väljas som ingångsspråk. Hr Engberg yttrade (enligt Östg. Correspondentens referat, vilket i mer koncentrerad form gick igen i den socialdemokratiska Östgöten), att motsättningen mellan borgerliga och socialister vore en konstruktion:

»Den verkliga motsättningen råder mellan de livsintressen, som företrädas av en grupp arbetare å ena sidan och av finansiella, byråkratiska och mer eller mindre beträngda småföretagarintressen å den andra. Att hänföra böndernas intressen till borgerlighetens är historiskt och sakligt falskt. Borgerligheten är rotad i städerna, i dessas medelklass och byråkrati. Ute i bygden har den ingen naturlig jordmån. Försöket att göra ett block av bönder och borgare slog icke väl ut. Bondeförbundets tillblivelse och växt vittnade om att bönderna icke kände någon naturlig samhörighet med borgarna. I

»Arbetare och bönder»

nödens stund blev denna känsla till visshet. Ty det var icke borgerligheten, som kom bönderna till undsättning i deras nödläge 1933. Bundsförvanten blev i stället och enligt sakens natur arbetarrörelsen...»

Det kan vara mycket att säga om dessa satser och denna historieskrivning. Redan talet om att socialdemokraterna i »nödens stund» 1933 kommo jordbrukarna till undsättning är, som alla veta, befängt. Socialdemokraterna hade alltifrån jordbrukskrisens början t. o. m. valen 1932 vid varje tillfälle motarbetat alla borgerliga ansträngningar vid den undan för undan utexperimenterade regleringspolitiken, men de ströko flagg vid 1933 års riksdag, dels på grund av insikten om regleringspolitikens nödvändighet, dels för att därmed lättare få parlamentariskt stöd för sin arbetslöshetspolitik och dels för att överhuvud kunna någon längre tid få behålla regeringsmakten. Hr Engberg själv, som t. ex. mer indignerat än någon annan bekämpade varje åtgärd att upprätthålla en svensk sockerbetsodling, borde vara den siste att glömma socialdemokraternas förflutna i jordbruksfrågan. Han om någon spelade länge »Den vilsefördas» roll. En vederhäftigare framställning har hr Sköld lämnat, då han i en riksdagsdebatt för ett par år sedan kallade de första krisårens socialdemokratiska jordbrukspolitik för sina »avlagda byxor». Detta var blott en drastisk omskrivning av det faktum, att den socialdemokratiska jordbrukspolitik av årgång 1933 desavourerade icke borgerligheten utan socialdemokraterna själva. Att deras rotation 1933 i jordbruksfrågan och dennas avpolitisering i och för sig varit till styrka för landet, behöver icke särskilt understrykas i detta sammanhang. Göre oss mer vittne behov om arbetarklassens relationer till bondeklassen, kan man lämpligen gå tillbaka till 1880-talets lika svåra jordbrukskris, då arbetarna sannerligen ej sympatiserade med dåtidens jordbruksreglering, skyddstullarna, utan återfunnos i »Föreningen mot livsmedelstullar»; med hänvisning till det ensidigt animaliska danska jordbrukets vedermodor torde vi nu kunna skatta oss lyckliga över att ett svenskt spannmålsskydd 1888 genomdrevs. Vid andra tillfällen har »bundsförvantskapet» tagit sig minst sagt egenartade uttryck. Under krigstidens svårigheter förekommo t. o. m. plundringar, och en bemärkt jordbrukspolitiker var nyligen ofin att påminna om den beryktade Möresuggan, d. v. s. fackföreningarnas allt annat än vänskapliga blockad mot Mörejordbrukarna. Man kan även

erinra om de ideliga motsättningarna mellan jordbrukare och arbetare i kommunal- och vägskattefrågorna. Vi äro angelägna att betona, att vi icke finna det anmärkningsvärt att under årens lopp intressekollisioner uppstått mellan två så stora samhällsgrupper, vilka ofta suttit trångt, men vi reagera på det kraftigaste mot en sådan historieskrivning, som söker framställa arbetarklassen som bondeklassens naturliga bundsförvant i dennas livsfrågor. Den historieskrivningen bär alla kriterier på att vara tillagad i den socialdemokratiska propagandans ångkök.

Allt detta har mer eller mindre ingående dryftats i valrörelsen. Det intressantaste är dock kanske att undersöka, i vad mån konstellationen »arbetare och bönder» vilar på en sådan gemensamhet i mentalitet och mål, att man överhuvudtaget kan tala om en »naturlig samhörighet».

Bondeklassen har mer än någon annan samhällsklass företrätt traditionen i svensk kultur. Även om många jordbrukare varit politiskt radikala, ha de dock varit kulturellt konservativa, och icke minst konservativa på det naturligaste av alla sätt, nämligen i vardags- och arbetslivets mångahanda. Förankrade vid sina gårdar och bundna vid fäderneärvda seder ha de bildat samhällets konserverande och stabiliserande element. Arbetarklassen åter har — tyvärr, måste man tillägga — varit mera rotlös; den har sammanträngts i städer och uppväxande samhällen, och många av dess medlemmar ha varit nybyggare i storstädernas djungel eller stationsbyarnas småskog. Ehuru många arbetare ur bondeled medtagit mycket av den gamla bondekulturen i kasernhusen eller småvillorna och ehuru önskan om en liten stuga i industrisamhället eller förstäderna ofta utgör deras högsta dröm, ha arbetarna dock blivit och måst bli representanter för det nya i kultur och seder, för konfektion, kollektivhus och allt som den nya tiden fört med sig. Bondeklassen och arbetarklassen, särskilt industriarbetarklassen av yngre generation, stå härvidlag som utvecklingens båda poler.

Denna naturliga olikhet i grundvalarna — vi säga med avsikt ej motsättning — kan utläsas på många områden. Bondeklassen har som traditionalistisk fylkat sig kring kyrkan; den har sällan varit svärmiskt religiös men den har burit på en djup, ofta dold religiositet, och fortfarande står kyrkan bildligt talat mitt i byn. Arbetarklassen (vi tala nu om den politiska) har visserligen lämnat »hädelsernas» larvstadium, för att icke säga larviga stadium,

men fortfarande påyrkar socialdemokratiens program statskyrkans avskaffande och ännu står partiet indifferent. Bönderna ha säkerligen under vår historia ej i den utsträckning, varom man på högtidsfester brukar tala, varit försvarsvänner eller försvarsivrare; de ha ofta varit njugga med försvarsanslag och haft föga förståelse för »preussiska» efterrapningar, men de ha på djupet varit starkt försvarsvänliga, därför att de alltigenom varit nationellt inställda, och bondeklassen kan på sina fanor skriva bondetåget 1914. Arbetarklassens patriotism i farans stund skall aldrig sättas i fråga och ej heller bör man misskänna dess tystlåtna, ofta halvt omedvetna patriotiska stämningar i fredens, arbetets och festens tid. Men arbetarna, eller åtminstone socialdemokraterna, ha genom propaganda och åter propaganda blivit internationalister, först litande på Internationalens och sedan på Folkförbundets möjligheter att omskapa världen. Motsättningarna i försvarsfrågan ha visserligen i år under utrikeshändelsernas tryck dessbättre mildrats, men det var en stor skillnad mellan de borgerligas oeftergivliga bud och socialdemokraternas spekulativa.

Jordbrukarna ha, åtminstone tills på sistone, varit individualister, kungar på egna gårdar, motståndare till intrång uppifrån och skeptiska mot föreningsväsende. Den nya regleringspolitiken har delvis fått köpas till priset av den obesurna bondefriheten, och tvivelsutan är nu en kollektivismens anda i färd med att spridas till bondeklassen; den moderne »föreningsbonden» har i vissa trakter och generationer faktiskt blivit ett ideal. Undersöker man denna nya andas ursprung och orsaker, bör det emellertid ej förbises att den framtvingats till försvar mot andra organisationer och i syfte att på organisationens väg så småningom kunna avlyfta regleringens statliga tvång. Det inbördes samarbetet har således sin givna begränsning och individualismen är ej utdöd. Arbetarna äro däremot — f. ö. rätt naturligt med hänsyn till den gemensamma arbetsplatsen — till hela sin läggning kollektivistiska, ej blott när det gäller rent fackliga intressen utan även när det gäller åskådningar överhuvud. Medan äganderätten för jordbrukarna nästan är tabu — vi bortse här från de problem, som sammanhånga med den sociala arrendelagstiftningen och bolagsjorden — är den för socialdemokraterna programmatiskt icke ens en lämplighetsfråga utan betraktas ofta som en skriande orättvisa och som ett hinder för samhällsutvecklingen. Medan bondeklassen, åtminstone sedan jordbrukets välfärd

tryggats, har svårt att förlika sig med staten och andra samfälligheter som försörjningsinrättningar, både därför att det skulle bryta mot djupt rotat självansvar och därför att det skulle uppamma en byråkrati, inriktar den politiska arbetarklassen alla sina ansträngningar att på socialpolitikens väg göra samhället skyldigt att omhänderta människor.

Det finns också en väsentlig åtskillnad mellan de båda grupperna i deras inställning till bildningssträvandena. Jordbrukarna äro långtifrån bildningsfientliga — redan det gamla lantmannapartiet visade avsevärd förståelse för undervisningens och lärdomens behov — men de ha en instinktiv misstro till skolväsendets utveckling, och det sjunde skolåret nästan påtvingades landsbygden. Arbetarklassen däremot har, f. ö. på ett synnerligen berömvärd sätt, understött de mest skilda bildningsanslag. Men dess respekt för bildningen har utvecklats till en dessvärre ofta okritisk vurm för ideologier och dogmer, till en kvasivetenskaplig samhällsuppfattning, som upphöjts till evighetsprogram oberoende av världens gång och erfarenhetens bockar i marginalen. Varje dylik doktrinarism är väsensfrämmande för bönderna, som stå med båda fötterna på verklighetens fasta mark och endast rycka på axlarna åt teoriernas beskäftiga samhällsmakare.

Även i fråga om jordbrukarnas och arbetarklassens samfällda motsatsställning till byråkratien — som historiskt ostridigt har ett visst verklighetsunderlag — kan man urskilja en betydande olikhet i lynnesdrag. Bönderna ha aldrig tyckt om fogdar och länsmän, vilket ofta bottnat i deras rädsla för självstyrelsens beskränning, men på botten ha de haft respekt för »överheten» eller — för att begagna en modernare terminologi — burit på en stark auktoritetskänsla. Arbetarklassen i vårt land har säkerligen varit lika lojal mot samhällsmakten som bondeklassen, men den har av sin press ofta hetsats till att nästan notoriskt misstro myndigheterna, framför allt då militärer och präster samt polis- och rättsväsendet, och just i arbetarklassens läger har auktoritetstron gent emot statsmyndigheterna — ej partiorganen! — varit mest undergrävd. Då problemet om samhällsauktoriteten är ett av de svåraste, varmed nutidens demokratier ha att brottas, är denna skillnad i åskådningssätt mycket väsentlig. Men därtill kommer, att varje statssocialistisk, liksom varje socialpolitisk framrykning naturnödvändigt måste befordra den byråkratiska växtligheten i landet, och det vore besynnerligt att tänka sig att bonde-

klassens antibyråkratiska känslor skulle värmas av serier av åtgärder, som ökade byråkратиens kader och makt.

Vi skulle kunna fortsätta denna folkpsykologiskt-politiska snabbteckning. Men vi nöja oss med att påvisa dessa många ibland konträrt motsatta, ibland betydligt avvikande drag hos »arbetare och bönder». Om de båda klassernas ekonomiska samhörighet vilja vi blott anföra, att just jordbrukarnas intresse av en konsumtionsstark arbetarklass borde göra dem måna om en sådan politik, som i stället för att kringskära näringslivet tvärtom främjar dess fria expansionskraft och därmed befordrar arbetarklassens välstånd. Vi se den bästa bekräftelsen på snabbteckningens riktighet genom att erinra om att 1933 års parlamentariska samverkan strängt taget inskränkte sig till den do-ut-des-politik, som etablerades i jordbruks- och arbetslöshetsfrågorna. I övrigt var samarbetet mellan socialdemokraterna och bondeförbundet icke nämnvärt livligare än mellan socialdemokraterna och andra partier. Och om det verkligen funnits den naturliga samhörighet mellan »arbetare och bönder», som hr Engberg nu lovsjunger liksom hrr Fredrik Ström, Richard Lindström och andra mindre profeter med stor fermitet gjorde i maj 1933, hur kan man då förklara, att bondeförbundet — vilket numera alltid av socialdemokraterna för enkelhetens skull men till något förfång för sanningen identifieras med bönderna — vid årets riksdag i praktiskt taget varje stor fråga och på alla upptänkliga områden intimt samarbetade med övriga borgerliga?

* * *

Den första slutsats, som vi draga av ovanstående, är att bondeklassen alltjämt har en egen och stor uppgift att fylla i svensk politik. Den uppgiften består varken i att gå i flock med det socialdemokratiska klasspartiet eller att öppna en strid mot arbetarklassen som sådan eller mot andra klasser överhuvud. Olika grupper böra kunna inom tillbörliga gränser och på ett legitimt sätt fullfölja sina välfärdssyften utan att klass därför reses mot klass. De behöva fördenskull icke heller inveckla sig som klasser i ett inbördes samarbete, som för priset av ömsesidig tillfällig materiell vinning äventyrar deras djupaste traditioner. Arbetare och bönder kunna väl i olika frågor ha sammanfallande uppfattningar och då lösa frågorna i vanlig ordning, men »arbetare och

bönder» som politisk union är en historisk anomali och skulle vara en klasspolitisk fara, om den verkligen i full utsträckning existerade. F. n. är den väsentligen en myt men med något av mytens farliga makt. Som släpvagn åt socialismen riskerar bondeklassen att utplåna sin egenart och stryka ett streck över sitt förflutna. Hur bondeklassen bäst skall gå i land med att hävda sig, kan i detta samband lämnas därhän, men det är ej säkert att uppgiften löses enklare genom ett slutet klassparti än genom att jordbrukarna alltefter olika lynnesdrag ingå som mäktiga beståndsdelar i de idépolitiska partierna.

Vår andra slutsats är, att socialdemokraterna genom sin paroll »arbetare och bönder» totalt misskännt utvecklingen i världen. Om något har klasspolitiken under decennierna efter världskriget suttit trångt. Klasspolitikens urartning har i land efter land sprängt demokratiens hölje och öppnat slussarna till diktaturen. Vi skola här icke tala om Sovjetstaten, eftersom bolsjevikdiktaturens tillkomst endast kan förklaras ur det kaotiska och gåtfulla Rysslands säregna förhållanden. Men klasspolitiken är dömd till vanmakt alltifrån Italien och Tyskland till de baltiska staterna. Klasspolitiken led också ett förkrossande nederlag, när Englands »national government» 1931 av folket insattes att likvidera arbetarstyrets konkursmassa. Klasspolitiken har visserligen nyligen firat några föga berömliga triumfer i Frankrike och Spanien, men mycket tyder på att dessa bli kortvariga och att klasspolitikens ödestimma där slagit. De nordiska staterna sakna sannerligen ej åskådningsundervisning från när och fjärran.

Det kan icke nog många gånger upprepas, att demokratiens tillskyndare utanför socialdemokraternas läger baserade sina förhoppningar på förutsättningen dels av en stat, som ägde begränsade uppgifter, och dels av partier, som ej voro identiska med samhällsklasserna eller bärare av deras ensidiga, ständigt skärpta intressekrav. Den första förutsättningen, statens återhållsamhet i sina ingrepp, har delvis redan brustit, därför att den ekonomiska utvecklingen i världen rubbat näringslivets grundvalar och nödvändigtvis fordrade ingripanden för att återställa jämvikten mellan olika näringsgrenar. En fortsättning härpå skulle, bortsett från alla andra vådor, ytterligare vidga statens makt. Men ju mer statens uppgifter med eller utan genomförd statsocialism växa, desto större bli väljarnas egenintressen vid valen och desto farligare bli frestelserna för partierna att förespegla olika väljar-

grupper lockande »åtgärder». I stället för att partierna som i Amerika mutas av vissa grupper, t. ex. av järnvägsbolagen, blir det partierna, som muta väljarna med löften. Dessa löften ha alla det gemensamt att de ställa nya anspråk på statsapparaten och statskassan; ju större grupperna äro, desto värdefullare äro de vid röstsammanräkningen och desto dyrare äro löfthena. Det hela rör sig i ett crescendo, vars slutliga höjd det är svårt att skönja. De som arbeta denna utveckling i händerna, bekänna sig oftast som demokratiens ivrigaste vänner. De inse dock icke eller låtsas icke att inse, att den demokratiska staten i längden ej kan förmå uthärda trycket från de många intressena. En sådan reglerings- och försörjningsstat kräver en autoritär regim och har hitills i Europa icke heller varit möjlig utan att folkstyrelsens värden måst prigsivas.

Partiväsendets klasspolitiska tendenser förtjäna inför dessa framtidsperspektiv mer än vanligt att ställas under observation. Naturligtvis är tillgodoseendet av olika gruppers önskemål många gånger lika befogat som nödvändigt. Att skapa rättvisa betingelser och öka tryggheten för människorna är politikens uppgift. Men detta kan ske och måste kunna ske utan att partierna falla till föga för klassernas rekvisitioner och hotelser. Just därför har faran för politiseringen av de i vår tid outhärliga yrkesorganisationerna så starkt påtalats. Men det finns även andra risker. I riksdagskorridorerna bör det ej vimla av pockande intressegrupper, som uppträda emot partierna nästan som utpressare, och riksdagskandidaterna borde ej behöva ställas under ett slags tortyr av vissa yrkessammanslutningar — det skulle vara lätt att exemplifiera både det ena och det andra. Att vädja är legitimt men att pocka och driva sitt pock igenom är att införa det imperativa mandatet. Det är fara värt, att några opolitiska intresseorganisationer börjat överskrida gränsen mellan vädjan och pock. Men ännu förbehålla sig nog många riksdagsmän sin grundlagsenliga rätt att »icke bindas av andra föreskrifter än rikets grundlagar».

När man diskuterar intressepolitiken kommer lätt det gamla lantmannapartiet på tal. Detta var utan tvivel ett renodlat intresseparti, och ändock har det av historiker från olika läger höljts med ära. Två faktorer förklara detta tillfyllest. För det första var lantmannapartiet på sin tid ensamt om att vara ett rent klassparti, och därför var faran för en politik efter principen

gåvor och gengåvor minimal. För det andra anropade icke lantmannapartiet staten om olika ingripanden utan åtrådde blott att konservera jordbrukarklassens läge och undanröja påtagliga orättvisor eller missförhållanden, såsom grundskatterna och skjutningsskyldigheten. Men hur annorlunda äro ej förhållandena nu?

Socialdemokraternas lösen »arbetare och bönder» utgör det mest öppna försöket att sätta klasspolitiken i system. Att ett genomförande av denna allianspolitik skulle kunna stå samhället dyrt ha vi redan framhållit. Ändock ligger kanske dess allra största fara på det mera allmänmänskliga planet. En allians mellan två icke klassbetonade partier kan aldrig så utmana de utomstående som en allians mellan två klasspartier. Idéer vända sig oftast mot andra idéer, men klasspolitik riktar sin spets mot andra klasser. Ju starkare en klassallians blir, desto ringare blir de utestängdas inflytande i den folkstyrelse, som trots sitt parlamentariska regeringssystem dock vädjar till allas medverkan. Det finns redan nu alltför mycket splittring och alltför litet av gemensamhetskänsla i vårt land för att klassväldet borde kunna uppställas som någon samhällslycka. Klassväldet förstorar motsatserna, ökar klyftorna, stegrar avundsamheten, skärper hatet. Faran kan för tillfället synas ringa, men vart klassandan slutligen för oss vet ingen. Ett ha vi dock lärt av historia och nutid, att uppjagade och länge närda klassmotsättningar i ett tillspetsat ögonblick lätt kunna utlösas utan ledarnas vilja men därför att fördämningarna sprängas av klasshatets störtflod. Just därför ligger det makt uppå att icke giva lastarenom rum.